

ר א ו ב ו ב ר י י נ י ן

מחוץ למחנה. כי עוד יוסיפו לבנות חנין מסביב לבית ישראל, לבל יתפרץ אל תוכו רוח חדש ולבל יובא מאסמי הספרות והמדעים הכוללים שבר דעבון נפשותיו. — — — בכל עת אשר נסתכל בעין פקוחה בספרותנו העברית החדשה יעלו על לבנו דברי דארוויץ, המספר בספרו „מסע חוקר הטבע מסביב לכדור הארץ“, כי על הסלע ס"ט פאזיל, אשר בלב הים האטלנטי, עשו להם קן שני מיני צפרים: „השוטה“ ו„הראש הלבן“. מבשר הצפרים האלה יחיו וישבעו מין זבוב, עש וסס, ודביונם יהיה למזון לחפושית-הדומן ולכינת-העצים, ומתם יפרו וירבו כל מיני היתושים הדקים והיו לתבל ומלואה. רגילים הם הסופרים העבריים קצרי-הראות וקטני-המוח להגן בטפשות-הפה ובנבול-עט על דלות ספרותנו ועניותה, ובראותם כי נביא לירחוק ננו מאמרים בכל מקצעות המדע, החקירה, הפילוסופיה והספרות וענפיהם, כאשר השתגשו והסתעפו בימינו — ייראו כי נכניס לספרותנו יסודות זרים לרוח עמנו, אל תיראו עבדי יעקב — — — לא קשה למצוא דוגמאות לסגנון זה על ספרות הזמן, שאינה הולכת עם זרם הזמן ואינה מתאימה עם רוח המדע החדש וכו' וכו', בספרות-העתיקה של התקופה בגרמניה, בר Die Gesellschaft המהפכנית של קונראד ועוד, אבל אלה היו גם דברי בשורה ודברי מליצה מתאימים ומותאמים בפי בריינין של התקופה הזאת. זאת הייתה הנוסחה המליצית שלו, שלא הייתה חסרה גם קורטוב של אמת — והרבה יותר מקורטוב בכמה ענינים — בנשאו דעו על כללים, וזה לא הפריע, כמוכן, לבריינין, שבבואו לדבר אחר כך, באותה תכנית, על פרטיים, יציג שוב כאחרים באותה תקופה — ועוד יותר מאחרים — בראש התכנית שלו את „חכמת ישראל“, ומובן, שתפס אף כאן את המרובה והבטיח להביא במקצוע זה „ספרים, מאמרים ופרקים שלמים בכל הנוגע להתפתחות התורה, החכמה, הקבלה, המליצה והשיר בקרב ישראל, ובכל הנוגע לקורותיה, תולדותיה ומפעלותיה בתקופות ובארצות שונות“, ואף כי הבטיח שם, כי יהא „נזהר מלהכניס במחלקה זו חקירות יבשות וצנומות, פלפולי שוא והבל, ניקור וחיתוט בדברי רים של מה בכך וגרגרים ושברים מפרזיטיים, הנה בבוא לקיים, נתן במחלקה זו, ומיד בחוברת הראשונה, מן החקירות היבשות והצנומות“ ומן הגרגרים והשברים רים המפורזים“ וכו', ולא זה בלבד, אלא שבתכנית עצמה מקבלת „ממזרח“ גם פירוש אחר, ו„ממזרח“ — זאת אומרת: „במקצוע זה נביא מאמרים מדעיים וספרותיים על דבר ארצות המזרח בכלל וארץ ישראל בפרט: סגולותיהן, תכונותיהן, עמיהן ותרבותם, דתותיהם, ספרות יותיהם, תולדותיהם ולשוונותיהם ומצבם המדיני, וביחוד נדבר על הישוב החדש בארץ ישראל וסוריה, גתאמץ להכניס במחלקה זו את הידיעות המדויקות אשר אספו החוקרים והחוקרים היותר גדולי לים“ וכו', ו„ממערב“ — „במקצוע זה נביא ספרים, מאמרים והשקפות בכל ענפי המדעים, כמו חכמת הטבע, חכמת הרפואה ושמירת הבריאות, תורת החיים, חכמת הכמיה ועבודת האדמה, תורת האדם, חכמת הנפש, חכמת החברה, תולדות החברות והפילוסופיה המדעית, הכתובים בסגנון מסביר ומטעים“, וחן מזה הבטיח „עורך הירחון עוד ספרות יפה, מקורית ומתורגמת ו„חכמת חרשים“ — „מאמרים מפקידה לפקידה במחשבת הבניה והגזרה, בחכמת הציון, החיטוב והזמר“, — ותולדות אנשי שם מבני עמנו ומבני העמים, מכתביהם ורשימותיהם“ ועוד ועוד.

ג.

המדרש והמעשה הם למי שיש בו מטבע המליץ והמבשר כשני צול-

כאילו נושא עם זה על שכמו את כל הנטל של ספרות עמו.

היה בו בבריינין מבעלי-הדמיון המזרחי, שדמיונו נוטה לצד העתיד. היה בו מכות הניחוש, לחוש במקצת את הדברים לפני בואם, הרבה מכות הניחוש הזה של העתיד היה לסמולנסקין, אבל הוא היה „ספרותי“ יותר מסמולנסקין, והימים ימי חילופי משמרות וחילופי סגנון בספרות ובספרותנו, ימים של התנגדות בין ה„מהלך הישן“ ובין ה„מהלך החדש“ ושל ויכוחים על עבריות וכלליית ועל „הספר והחיים“, ובריינין לא זה בלבד שנלווה אל בעלי ה„מהלך החדש“ והוציא ב„ספרי אגורה“ של בן אביגדור את ספרו „מגבורי ישראל“ (תרנ"ב), ועוד קודם לכן פרסם ספרים אחדים מחיי העוני בנוסח נטורליסטי תמים — „בר-מינן קטן“ ו„שירי זכרונות“ ב„המליץ“ (תרמ"ט), אלא שנצב כמבקר, כמעט עם הרפתות הראשונה על בימת הספרות, לצד החדש והיה המליץ לו. הוא התנגד לאלה שהיו מסתפקים במדע ובקשו ללכת לאט לאט ודרש פתיחת שפרים לפני מהלך החיים, ולפני ה„כלליות“, ומצד אחר לא וויתר גם על ה„עבריות“, והיה ברוחו תמיד לחבר את „מזרח“ עם „מערב“, אם כי לא הראה, ולא היה בכוח המחשבה שלו להראות, את דרך החיבור ביניהם.

את התכנית החדשה שלו הביע בריינין בין במאמרים רבים, ובעיקר במאמר הפתיחה שלו לירחון „ממזרח וממערב“ (יצאו ממנו ד' חוברות-ספרים, וזינה תרנ"ד — ברלין תרנ"ט), שבשמו בלבד כבר היה במקצת משום תכנית, ועם זה גם משום אי-תכנית: משום מבוכה ואי-עקביות של מחשבתו.

ב.

במאמר-פתיחה זה, שיש בו משום דיבוי דברים, אנו קוראים, בין השאר: „כל ספרות וספרות בימינו אוצרת, קולטת וסופגת בקרבה את כל אשר הרה והגה לב האדם החושב מחשבות והוגה דעות וחושן בו, הספרות של העמים המתוקנים בימינו אוצרת בקרבה חכמות ומדעים, אשר רכשה האנושיות ברוב עמל ויגיעה ובכובד מלחמה, סופרי עם ועם וחוקריהם, בבואם לכתוב ולהתעסק בפתרון איזו שאלה, לאומית או מדעית, בשאלות נצחיות או שהזמן גרמא, יפנו אל ספרותם, האוצרת בקרבה את כל הקנינים הרוחניים של האנושיות ואת כל כלי נשקה השכליים, וישימו לבם אל כל מה שכתוב, נאצר ונתחדש במקצוע שהמה עומדים בו, ואם אין די תומר לעבודתם, שהמה סרודים בה, יבקשוהו ביתר הספרות המתוקנות ויכניסוהו לספרותם וימלאו את חסרונה במקצוע זה, לבל יהיו דבריה ומאמריה עשירים במקום זה ועניים במקום אחר, לא כן רובי סופרינו, המה רוצים בקב שיחות בטלות משלהם מתורה שלימה של אחרים, הספרות העברית החדשה לא תעזור בקרבה אף ענף אחד מעץ המדעים, אף חלקה אחת משדה חכמת-חרשים, מזויה מלאים שברי לחות, בלויי סתבות, נסורות ושברים לוטים בקורי-עכביש ומכריסים אבק-עולמים, אך אין בה דבר שלם ומשוכלל, חדש ומתוקן, סופרינו מרפפים על אבעבועות-הקצף אשר יעלה ים חיינו בנשוא גליו, אך אינם נוקבים ויורדים עד התהום, סופרינו רודפים אחרי צל הרעיון ונסוגים אחר מהרעיון בעצמו ורוצים להתעשר מפסלתן של המחשבות הנשגבות, ולא מסלתן, סופרינו ישיפו את נפשם בילדי-רגע, בענינים זעירים, עוברים וחולפים, ולגדולות לא יביטו; ברקק, באגמירפש יתצו עד צוארם ויטבעו בבוץ שאין לו סוף, ובמרחבי-הלא יתהלכו, המעט מסופרינו הגדרים והסייגים אשר יגדרו בעד אחיהם יום יום להבדילם מכל האדם אשר על פני האדמה ולהנשיבם בדרך כנוגע ומצורע

לפני חמשים שנה, כשהתחיל בריינין את עבודתו הספרותית, ראו אותו לאלתר כאחת התקוות הטובות של ספרותנו, ולפני ארבעים וחמשים ארבעים שנה, כשהדור העומד עכשיו על הדוכן הספרותי כבר התחיל, או כבר התכונן, לפצוח בניגונו הוא, היה בריינין נחשב כאחד הלויים-השרים הראשונים של ספרותנו, ויש שראו אותו כאחד הכהנים הגדולים, שפיהגו בהיכל, הוא היה בזמן ההוא אחת הדמויות הראשיות בספרותנו, שאליהן נישאו העינים והלבבות של הקוראים בתקופה ובאמונה.

בני דורו ראו בו מעין המשך לסמולנסקין, כי ראו ומצאו בו את הסופר בעל השפע, הסופר המטיף, המדבר מתוך אומץ לב ובטחון והנושא את דגל הספרות ברמה.

היה בו מן הדברנות הסמולנסקינית ומדרכי המדרש שלו, אבל גם דברנות זו וגם מדרש זה היו עם זה כאן תרשים, היתה זאת רישוריקה אירופית יותר, מלאה ניבים, מהוקצעים ומלוטשים יותר, וניתן כאן בכל מקום תבלין אחר, תבלין של ספרות, בעוד שאצל סמולנסקין עוד היתה „תורה — תבלין“, או „חכמת ישראל“.

הקשר של בריינין בלב הקורא עם סמולנסקין היה מותנה בודאי גם בזה, שבריינין פתח ב„גטיסת הסופר“ („המר ליץ“ תרמ"ח) — הדבר הראשון שלו שיכול היה להחשב כפתיחה — ובו תיאר, תיאור דמיוני, את הסופר הדגול, שנקטף בעודו באבו ומת מות גבורים על שדה הקטל של ספרותנו, בשעות חיו האחרונות, וכן יסד בריינין, כעבור שנים לא-רבות — בשנת תרנ"ד — בווינה, במקום שהאיר לפני מורה ודרוש אירופה אור „השחר“, ירחונו של סמר לנסקין, את הירחון „ממזרח וממערב“, שנהפך אמנם מהר למעין שנתון, ואף למעלה מזה — בין חוברת ב' לחוברת ג' עברו שנים, וכן בין חוברת ג' לחוברת ד' — ומספריו הראשונים של בריינין נין היתה הביאוגרפיה של סמולנסקין (וורשה תרנ"ו), ובריינין הוציא אחר כך מאה מכתבים של סמולנסקין (זוילנה תרס"א), ומאמריו הגדולים היה המאמר „סמולנסקין בתור מספר“ („השלח“, כרך ג' ז') — ואף כי במאמר זה יצא לערער על סמולנסקין וכמעט להוריד אותו משאתו כמספר, היה יכול הקורא לראות גם בזה מן הדרך ומן השיטה הסמולנסקינית, להוריד מכסא כבודם את מורי הדור הקודם (המחברת „בקורת תהיה“, שחיבר סמולנסקין בימי נעוריו נגד תר"גום „פאוסט“ של המשורר לטריס), ואף לזעזע מתים גדולים בקברם (מלחמתו של סמולנסקין ב„עת לטעת“ במנדלס-זון), וכן היה בכל זה כדי לחזק את קשר הדמיון בין ראובן בן מרדכי, כפי שהיה רגיל בריינין לחתום את שמו — ודומה לא בלי כוונה מיוחדת, — ובין פרץ בן משה, כמו שהיה רגיל בזה סמולנסקין, אין הדבר נזקק עכשיו להדגשה יתירה, שבריינין היה חסר אף בימים ההם, ימי הפריחה והגידול שלו, את כוח התנרפה של סמולנסקין, ואף את היקף המחשבה שלו, והוא היה חסר גם מלכתחילה את הידיעה הרחבה של סמולנסקין במקורות ראשיים וראשונים של היהדות, ומכל שכן שהיה חסר את כוח ההתמדה של סמולנסקין, זה הנובע מתוך צומחלט, בלי ימוט, מתוך רצון עז, פנימי, של הנפש, אבל היה בו משהו שהיה יכול להיות כאילו היה לרוח כולל כזה של סופר כסמולנסקין, לאדם שהיה נושא את משאו בתוך הספרות שלעמו, והוא

* ראה דבריו של ד. ניימרק ב„מגילת הזכרון“ ליובל הששים של בריינין שי לקראי „התורן“.

על-פי רוב, בידעים או בלא יודעים, מ.פולחן הגבורה — במובנו של קרליל — מההערצה הנפשית של האישיות וכוחה ומשקלה. ויש שמצד טרף לכך פולחן אחר — ליצר הסקרניות של הקורא, הרוצה לראות אנשים גדולים ומפורסמים ב"ביתם": רוצה לראות אותם בסתר חדרם, בשבתם ובקומתם. בריינין נוטה ביחוד בביאוגרפיה של סמולנסקי, לספק את הדרישות של שני היצרים גם יחד, ואינו חולק עם כל מה שהוא מספר על סמולנסקי, לראותו כאדם גדול ומיוחד במינו. ולפרקים אדרבה, זה גותן טעם לשבת: הן הן "גבורותיו" של אדם גדול, שהוא אינו כאחרים, אלא מיוחד הוא במינו. ובריינין נוהג במקרים כאלה להאריך בדרש על חיי ה"בינונים" ועל חיי ה"גדולים" ועל מוסר לפי "שבט מוסר" ישן-יושן ועל מוסר אחר, עליון, של בני-אדם, "עליון נים", היה בזה משום חד לתורת האדם העליון של ניצ'שה, בצורתה הספרותית, הכלת-פילוסופית ביותר, שהיתה כבר לשכיחה בימים ההם בתוגים של הסיפ'רים והספרות, שבריינין היה מושפע מהם. ובריינין מצא בה כמין משען להעדת "הגבורה" בביאוגרפיות שלו — וגם לספורים על "איהרגילות" ועל "המור" זר, שכאילו ראה ומצא בנפשות גבוריו, לאנקדוטות המרובות שבספרי הביאוגרפיה של בריינין, וביחוד כוונתו ששל סמולנסקי, מצא בריינין מעין יסוד מדעי. בריינין קיבל קצת מן השיטה המדעית בחקירת הספרות וחקירת נשמת הסיפ'רים-היוצרים של איפוליט טן, וביחוד בצורה זו, שאינה לא עקבית ביותר ולא "חמורה" ביותר, של תלמידו החשוב של טן: גיאורג בראנדס. בשיטה זו, הפוזיטיביסטית, יש ערך מיוחד גם לעובד דה "הקטנה", והיא הנותנת לא אחת מקום לספר-הפסיכולוג לדרוש אותה כמין חומר. בראנדס השתמש בעובדה "הקטנה" בטעם רב, ולא תיבל ביותר בתכלית זה את המאכל שלו. אולם בריינין עבר בזה לא אחת את הגבול.

על השפעתו העצומה של בראנדס עליו מספר אחר כך בריינין בכתביו, והיא ניכרת גם בבחירת הנושאים למסור תיו ולמאמרי הבקורת של בריינין, שהם בששתים רבים ושונים של שדה התרבות: הספרות, המדע, האמנות, המדיניות וכו', עד כי במאסף אחד, שערך בריינין — ג'לוח אחיאסף לשנת תרס"ג — פירסם מסות על הסופר נתן סוקולוב, על הפסל אנטוקול-סקי, על המספר ראובן אשר ברודס, על הצייר יוסף איזורג'לס ועל המבקר גיאורג בראנדס, וקודם לכן, בירחון ניו, ממזרח וממערב" אחד בבקרתו עוד קצוות גדולות מאלו: את גאון התורה בדורות האחרונים, הגאון מוילנא, ואת הפיסיולוג הגאון הלמהולץ. זהו בדרך המבקר "העולמי" בראנדס, וכן ניכרת השפעתו של בראנדס על בריינין בגישה שלו לכמה וכמה מן הנושאים ובדרך ההצעה וההסברה הפסיכולוגית שלהם. לא טובה היתה ביחוד השפעת ה"עולמיות" של בראנדס על בריינין. היא, שהביאה גם את בראנדס לא אחת לידי שטחיות גדולה, גרמה לבריינין, שכוח-המחשבה שלו לא היה איתן מלכת-חילה, מין פיזור הנפש, שלא היה יכול לעמוד בו, אבל בדבר אחד היתה ההשפעה של בראנדס עליו לטובה, שהוא למד, בהמשך הזמן, דומה גם מבראנדס, פשטות וצלילות של סגנון, והוא הצטיין בזה ביחוד בשני ספרי הביאוגרפיה שלו: של סמולנסקי ושל מאפו, שהם עד היום ספרים יפים ונעימים לקריאה, אם כי ביחס לכמה וכמה מן העובדות המסופרות בהם ולקשרים הפנימיים שביניהן יש לבדוק יפה יפה אחרי בריינין.

אין זה מקרה, שחיבר בריינין את שני ספריו הכוללים ביותר — על מאפו ועל סמולנסקי, ולא, למשל, על מספר בעל כות תיאורי רב כמנדלי, כי קרובות היו ללבו ביותר נפשות של חוזים, וגם מטעם זה לא כיבד בריינין בסמולנסקי את המספר, הצופה לחיי הרוח, וזמנו, ומספר עליהם, אלא כיבד בו את הצופה ורואה למרחוק, את איש השאיפות והמאויים, איש הרצון והכפיה, המטיף ומורה דרך. בתקופה זו של בריינין כבר הגיעה שעתו של האמן לעלות — בספרותנו, ובמקצת שבמקצת גם בחיינו. בריינין נתן את לבו לכך, והוא היה לפה לאמן כמו לסופר והמליץ עליו בפני קהל הקוראים. הוא דיבך עליו, לפי דרכו, גבוהות ורבות.

על-פי רוב, בידעים או בלא יודעים, מ.פולחן הגבורה — במובנו של קרליל — מההערצה הנפשית של האישיות וכוחה ומשקלה. ויש שמצד טרף לכך פולחן אחר — ליצר הסקרניות של הקורא, הרוצה לראות אנשים גדולים ומפורסמים ב"ביתם": רוצה לראות אותם בסתר חדרם, בשבתם ובקומתם. בריינין נוטה ביחוד בביאוגרפיה של סמולנסקי, לספק את הדרישות של שני היצרים גם יחד, ואינו חולק עם כל מה שהוא מספר על סמולנסקי, לראותו כאדם גדול ומיוחד במינו. ולפרקים אדרבה, זה גותן טעם לשבת: הן הן "גבורותיו" של אדם גדול, שהוא אינו כאחרים, אלא מיוחד הוא במינו. ובריינין נוהג במקרים כאלה להאריך בדרש על חיי ה"בינונים" ועל חיי ה"גדולים" ועל מוסר לפי "שבט מוסר" ישן-יושן ועל מוסר אחר, עליון, של בני-אדם, "עליון נים", היה בזה משום חד לתורת האדם העליון של ניצ'שה, בצורתה הספרותית, הכלת-פילוסופית ביותר, שהיתה כבר לשכיחה בימים ההם בתוגים של הסיפ'רים והספרות, שבריינין היה מושפע מהם. ובריינין מצא בה כמין משען להעדת "הגבורה" בביאוגרפיות שלו — וגם לספורים על "איהרגילות" ועל "המור" זר, שכאילו ראה ומצא בנפשות גבוריו, לאנקדוטות המרובות שבספרי הביאוגרפיה של בריינין, וביחוד כוונתו ששל סמולנסקי, מצא בריינין מעין יסוד מדעי. בריינין קיבל קצת מן השיטה המדעית בחקירת הספרות וחקירת נשמת הסיפ'רים-היוצרים של איפוליט טן, וביחוד בצורה זו, שאינה לא עקבית ביותר ולא "חמורה" ביותר, של תלמידו החשוב של טן: גיאורג בראנדס. בשיטה זו, הפוזיטיביסטית, יש ערך מיוחד גם לעובד דה "הקטנה", והיא הנותנת לא אחת מקום לספר-הפסיכולוג לדרוש אותה כמין חומר. בראנדס השתמש בעובדה "הקטנה" בטעם רב, ולא תיבל ביותר בתכלית זה את המאכל שלו. אולם בריינין עבר בזה לא אחת את הגבול.

על-פי רוב, בידעים או בלא יודעים, מ.פולחן הגבורה — במובנו של קרליל — מההערצה הנפשית של האישיות וכוחה ומשקלה. ויש שמצד טרף לכך פולחן אחר — ליצר הסקרניות של הקורא, הרוצה לראות אנשים גדולים ומפורסמים ב"ביתם": רוצה לראות אותם בסתר חדרם, בשבתם ובקומתם. בריינין נוטה ביחוד בביאוגרפיה של סמולנסקי, לספק את הדרישות של שני היצרים גם יחד, ואינו חולק עם כל מה שהוא מספר על סמולנסקי, לראותו כאדם גדול ומיוחד במינו. ולפרקים אדרבה, זה גותן טעם לשבת: הן הן "גבורותיו" של אדם גדול, שהוא אינו כאחרים, אלא מיוחד הוא במינו. ובריינין נוהג במקרים כאלה להאריך בדרש על חיי ה"בינונים" ועל חיי ה"גדולים" ועל מוסר לפי "שבט מוסר" ישן-יושן ועל מוסר אחר, עליון, של בני-אדם, "עליון נים", היה בזה משום חד לתורת האדם העליון של ניצ'שה, בצורתה הספרותית, הכלת-פילוסופית ביותר, שהיתה כבר לשכיחה בימים ההם בתוגים של הסיפ'רים והספרות, שבריינין היה מושפע מהם. ובריינין מצא בה כמין משען להעדת "הגבורה" בביאוגרפיות שלו — וגם לספורים על "איהרגילות" ועל "המור" זר, שכאילו ראה ומצא בנפשות גבוריו, לאנקדוטות המרובות שבספרי הביאוגרפיה של בריינין, וביחוד כוונתו ששל סמולנסקי, מצא בריינין מעין יסוד מדעי. בריינין קיבל קצת מן השיטה המדעית בחקירת הספרות וחקירת נשמת הסיפ'רים-היוצרים של איפוליט טן, וביחוד בצורה זו, שאינה לא עקבית ביותר ולא "חמורה" ביותר, של תלמידו החשוב של טן: גיאורג בראנדס. בשיטה זו, הפוזיטיביסטית, יש ערך מיוחד גם לעובד דה "הקטנה", והיא הנותנת לא אחת מקום לספר-הפסיכולוג לדרוש אותה כמין חומר. בראנדס השתמש בעובדה "הקטנה" בטעם רב, ולא תיבל ביותר בתכלית זה את המאכל שלו. אולם בריינין עבר בזה לא אחת את הגבול.

על השפעתו העצומה של בראנדס עליו מספר אחר כך בריינין בכתביו, והיא ניכרת גם בבחירת הנושאים למסור תיו ולמאמרי הבקורת של בריינין, שהם בששתים רבים ושונים של שדה התרבות: הספרות, המדע, האמנות, המדיניות וכו', עד כי במאסף אחד, שערך בריינין — ג'לוח אחיאסף לשנת תרס"ג — פירסם מסות על הסופר נתן סוקולוב, על הפסל אנטוקול-סקי, על המספר ראובן אשר ברודס, על הצייר יוסף איזורג'לס ועל המבקר גיאורג בראנדס, וקודם לכן, בירחון ניו, ממזרח וממערב" אחד בבקרתו עוד קצוות גדולות מאלו: את גאון התורה בדורות האחרונים, הגאון מוילנא, ואת הפיסיולוג הגאון הלמהולץ. זהו בדרך המבקר "העולמי" בראנדס, וכן ניכרת השפעתו של בראנדס על בריינין בגישה שלו לכמה וכמה מן הנושאים ובדרך ההצעה וההסברה הפסיכולוגית שלהם. לא טובה היתה ביחוד השפעת ה"עולמיות" של בראנדס על בריינין. היא, שהביאה גם את בראנדס לא אחת לידי שטחיות גדולה, גרמה לבריינין, שכוח-המחשבה שלו לא היה איתן מלכת-חילה, מין פיזור הנפש, שלא היה יכול לעמוד בו, אבל בדבר אחד היתה ההשפעה של בראנדס עליו לטובה, שהוא למד, בהמשך הזמן, דומה גם מבראנדס, פשטות וצלילות של סגנון, והוא הצטיין בזה ביחוד בשני ספרי הביאוגרפיה שלו: של סמולנסקי ושל מאפו, שהם עד היום ספרים יפים ונעימים לקריאה, אם כי ביחס לכמה וכמה מן העובדות המסופרות בהם ולקשרים הפנימיים שביניהן יש לבדוק יפה יפה אחרי בריינין.

אין זה מקרה, שחיבר בריינין את שני ספריו הכוללים ביותר — על מאפו ועל סמולנסקי, ולא, למשל, על מספר בעל כות תיאורי רב כמנדלי, כי קרובות היו ללבו ביותר נפשות של חוזים, וגם מטעם זה לא כיבד בריינין בסמולנסקי את המספר, הצופה לחיי הרוח, וזמנו, ומספר עליהם, אלא כיבד בו את הצופה ורואה למרחוק, את איש השאיפות והמאויים, איש הרצון והכפיה, המטיף ומורה דרך. בתקופה זו של בריינין כבר הגיעה שעתו של האמן לעלות — בספרותנו, ובמקצת שבמקצת גם בחיינו. בריינין נתן את לבו לכך, והוא היה לפה לאמן כמו לסופר והמליץ עליו בפני קהל הקוראים. הוא דיבך עליו, לפי דרכו, גבוהות ורבות.

מות — מעין ה"עולם הזה" וה"עולם הבא". המומור בפיו הוא בעיקר "מומור שיר לעתיד לבוא", ועל כן אם כי קיים בריינין לפי שעה רק מעט מאד משה שהבטיח (הוא הביא בשלושה ספרים של הירחון-השנתון שלו, שיצאו בווינה, מן החדש, מן הכלל, שאינו יהודי): מאמר של אבגד האדרעי — א. דרויאנוב — על טולסטוי ודעותיו, מאמר של ד. ניימרק: ניצ'שה, מאמר של העורך על התוקר הלמהולץ, שרשמו הוא כשל דבר מעובד מדברי אחרים, התחלות אחדות של ספרים מתורגמים ומעובדים על "תורת הבריאות בישראל ובעמים", על "גוי ואדם" ועוד — לשימת לב מיוחדת ראוי הספר "האכרות הספרות" מאת פרופ' יוסף הלוי, המזרחן המפורסם, שכתב את ספרו, "למד את בני יהודה בא"י את תורת האכרות כפי מצבה המדעי בימינו", ולתכלית זו "ברא לו סגנון מדעי ויצר מלים מלאכותיות", שהפילולוג המובהק ביותר יצא צריך לחקור הריבה על פירושו — ורק בספר ד, שיצא בזמן מאוחר, בתרנ"ט, ובסביבת סופרים אחרת, בברלין, יש יותר מן החדש), הוסיף לעמוד לצד החדש והיה לו למליץ ולמבשר.

באותה תקופה של חילופי משמרות, וקודם כל בספרות הכללית, שהשפיעה על העברית, וביחוד בזו של גרמניה בשתי עשרות-השנים האחרונות של המאה הי"ט, בתחילה ביותר הבקורת בקורת זו לא היתה לפי טבעה הפולמוסי "שיטתית" ביותר ועניינית ביותר, היה זה גם זמן המעבר בספרות הגרמנית מן הריאליסטי והנאטורליסטי, שעדיין לא קנה לעצמו זכות, אורח" בספרות זו, למשהו חדש, סובייקטיבי יותר ובלתי מסויים עדיין.

הרפחות המנשבות הללו תפסו את לבו, לב חווה ומבקר, או מבקר-חווה, של בריינין, והוא עשה כמעשה הטבקים הגרמניים של אותה תקופה, שחפשו את האריות שבחבורה, את "פארי" הדור: את הניוזה, את פרייטאג, שפיר"ה הגן זכו, על כך, שלא חדרו ביצירה רותיתם ללב האדם, שאמצעיהם לא היו עדינים לתפוס את מהלך החיים והטבע, לא הלכו יחד עם רוח הזמן, וכיוצא בזה. בריינין תקף בדבר זה עצמו בספרות העברית את "האריה המת" — את יל"ג — והטיח דברים נגדו — נגד איש הנודל והכות — שלא היה בעל חושים ואמצעים עדינים, לא היה די לירי, פסיכולוגי, לא היה די אהוב יופי, ולא ידע את לב האשה ותעלומותיו, לא ידע את האהבה והתאוה, ואף עם זמנו ותקופתו לא חי יל"ג, כי לא הבין לתאוות הכמוסות של בני דורו ולא הביע אותן בציורים בהירים, ולא נתן תוכן רוחני חדש ואי-דיאלים חדשים לבני עמו, לא חסרה אפילו הטענה, שראויה היתה להשמע — ואולי גם נשמעה, היא או בדומה לה — כלפי בעל הפולחן של היופי, פאול היינה, איש ריבם של ה"צעירים", בגרמניה, שכלי-ביתו של יל"ג, היו קשים ועבים" וחדר עבודתו היה מלא "שדרות ספרים גדולים וקטנים, עבים ודקים", והספרים עמדו בחדר זה, לא לבדו ולתפארת, ולא נמצאו בחדר המשורר לא ציורים ולא "תמונות ומסכות ופסילים גדולים או קטנים", ובמשכו את כף הפעמון, להכנס לדידתו של יל"ג בסטרבורג, והנה, "שפחה זקנה ומכור ערה" פתחה לבריינין את חלתו, והוא, שמעונו של יל"ג, נחשב בעיניו כהיכל השירה והיופי", נדדעז, "לראות על פתחו משרת מגואלה ומקומטה כוץ".

המאמר הזה של בריינין על יל"ג, שהיה נתון לפני הקורא בצורה של "זכר לונות ומחשבות" (הוא נדפס ב"השלח", כרך א', בתרנ"ז) — צורה אובייקטיבית סובייקטיבית, שהיתה המתאימה ביותר לריות הסופר, כותב המאמר, ולריות הדבר יים שנכתבו בו — עשה רושם בשעתו, ואף כי עוות בו בריינין את המשפט ההיסטורי על יל"ג ולא תפס את שירת יל"ג כחזיון פיוטי עצמי ומיוחד, בעל תכונות מיוחדות, שמהן נבע גם יפיה המיוחד, ודינו היה מעין דין של גוגע בדבר, כמעט כולו חד-צדדי, בכל זאת היה כמעט הוה במקצת משום מעשה היסטורי, ואם אין ענינו של המאמר הזה כולו ליל"ג — שיצר גם נפשות עדינות, ויצר ציורים רבים, בהירים וחזקים, ליצר אף ציורי טבע וציורי אהבה ותאוה וכו' — תן אותו לענין אחר, לסופרים עבריים אחרים בתקופת יל"ג, ואף לחלק מן הסופרים העבריים בתקופה שבאה אחרי, בהתקוממות של בריינין נגד יל"ג היה מן ההתקוממות של דור נגד דור, ומצד זה היה מן התפיסה הנכונה וההב

היום בישראל היו רק הכנה לאותו הג' כ"א, נסך העמיד, אשר יבוא ויגלה. טיפוסו של החוזה הבא הלך הלך והסת' תלם, הלך והתפתח. במשך הדורות הרבים. כל הנביאים, החזוים והרואים של העבר יהיו לגבי הבא, לגבי המקווה, לפני אבוקה חשמלית. הנביא, אשר עיניו נשואות אליו, עדיין לא בא, אבל הוא מבשר את בואו, וגם בוא יבוא... וגדול יהיה הנביא ההוא ומרום יהיה על כל כינוי ותואר — — — הנביאים לא מתו. כל הדובר אמת, כל המוכיח בשער, כל המניף גרון על האלילים, כל המקפץ את ארזי הלבנון הרמים, כל מי אשר מטאטא בידו לבער את רוח השקר, כל אשר יגביה את רוח האדם... כל מי אשר יפתח חלונות בכתו, אופל ומזריח קרני אור בממלכת חושך, כל המלמד לאדם דעת ומחשבה, כל מי אשר יעורר את הרגשות בלבות בני אדם הקרים, כל מי אשר ירבה חוץ — הרי זה נביא... הרי זה אחד המבשרים את בוא הנביא הגדול, הנביא המקווה. בוא יבוא!

ובריינין סיים את מאמרו זה: "דור יתום... פסקה הנבואה... אפס חוץ... מתו הענקים... דור ננסים... נפשות קטנות... השכינה לא תרד עוד מטה... אין משא נפש... אין מעלות רוח... — מי זה הלחש באוני דברים כאלה? מי זה המקפץ את כנפי תקותי? מי זה המכבה את אור שמשי?"

השנים שעל גבול המאה, ארכע'חמש השנים האחרונות שלפני גבול זה והשנים הראשונות שלאחריה, היו ימי עליה ובשרה בתוך מחנה ישראל: הרצל והבשרות הראשונות שבפיה, הקונגרסים הציונים הראשונים, שיבת הבנים, "הרחוקים", כנורדאו ואחרים, לחיק עמם, הכשרונות הרעננים שנתגלו באותה תקופה בספרות העברית, וגם באידיה, האמנות העברית, שהתחילו לגלותה באותה שעה אמנים וסופרים. בכל זה היה כדי לתת כנפים לאיש שנטה מסבעו לדאות על כנפי רוח, להיות איש בשורה. אולם באו ימים אחרים, ימים של האבקות קשה בתוך הציונות ההרצלאלית, ימים של פגיעות ביהודים, מות הרצל, מהפכה ברוסיה, סגירת העתונים וכתבי העת העבריים. אפס פתאום כל חוץ, שבריינין היה יכול להמשך אחריו ול"הנבא" לו, הסופרים העבריים, שהרימו את הדגל העברי עם עבור הבהלה הראשונה. ו"נבא" גם הם לפי דרכם, היו אנשים אחרים לגמרי מאנשי הבשרות של בריינין, הם היו אנשי שים של המצודה האחרונה, אנשים שכוחם היה ב"השלכת נפשם מנגד", ביאוש הנפשי העמוק שלהם, ואלה היו הבלתי מוכנים ביותר לרוחו של אדם כבריינין. בינתים הגיע בריינין לשנים, שבהן מתחילים לסופר בעל רצון וכות, אחרי שנות הפריחה הצמיחה שלו, ימים של עצום ומפעל. אבל חוץ מן התנאים החיצוניים, שגרמו הרבה בדבר, היה בריינין חסר בכל עצמיותו את העוז הזה — למפעל. והיה מוסיף לבשר ול"הנבא", כשבלבו לא היתה עוד האמונה, ואפילו בצורה זו, "ספרותית" המילילית, שלו.

את כל מוכנתו גילה ב"צורר מכתבים", שהדפיס ב"העתיד" הראשון (תרס"ח) של ש"י איש הורוויץ, "סיני", הוא התח בר אל אנשי ה"סיני", שרצו למצוא את "אבן החכמים" ולפתור את שאלת קיום היהדות על ידי "בירור עניני היהודים". דים והיהדות, "בעוד שהוא לא היה שיך לא לפי תכונתו וכוחו ולא לפי ידיעותו אל החכמים היושבים על המדוכה והוגים בעניני יהדות. והוא הסתבך בענין זה, שלא היה ברור גם לחכמים שעסקו בו די צרכו. יש שה"סיני" הוא ב"צורר המכתבים" בבחינת עבר, ויש שהוא משמש כשאיפת העתיד: יש שהוא בא "להציל מאגרות הרוח שלנו", והוא כשארית הפליטה, כנשמת הדררות, ויש שהוא "הגרעין הבריאה, הפורה והחי של עתידו תיבוי", והוא "אין זה דבר חדש, המתבקש להוולד ולהתבטא"; יש שהוא "חוט החיים של המחשבה העברית", ויש והוא "חלום גדול"; יש שהוא שיבה אל הספר, אשר עזבנוהו, ויש שהוא "שאיפה גמרצת לברוא דבר מה", וכך התחיל בריינין לשקוע.

במשך כמה שנים היה או בריינין עוד קבוע לאחד העתונים באידיית בורשה — ולא מן המשובחים — ועם זה היה קנאי לעברית וכישר, בנאומים ביחוד, את הבשורה של העברית החיה בפי כל לבני הגולה, ושפך "אש וגופית" על האידיית, סופרית וקוראית, ודיבר עליהם כעל תועבה.

זה את זה, או גם מתנגדים וצוררים זה לזה, ועל כן המה גם מבטלים וסותרים זה את זה" — ולכן "באה העת לכל אלה הרוצים בקיומו של ישראל והשואפים לתחיתו, תהיינה דעותיהם ומחשבותיהם מה שתהיינה, להתאגד ולהתחבר. — הפעולות המכוונות ללחום עם האנטי-שמיות או להרבות דעת והשכלה בישר ראל, והפעולות המכוונות לברוא מקלט בטוח להעם הנודד תחת חסותן של הממשלות, או לתנך ולחזק את הגוף והרוח של עם ישראל בכל ארצות פיזור ריו, או להרבות ביניהם אומניות, עבדי דות פוריות, חכמת הורשים ומלאכת מחשבת — כל הפעולות האלה צריכות לנבוע ממקור אחד, לצאת ממרכז כללי ולהיות מכוונות בכל התפלגותן למטרה אחת". והמרכז הכללי הזה תהיה הסנהדרין, ש"תדאג לפרנסת ישראל, למקורי המחיה של האומה העברית", "תפקח על היציאות מארץ לארץ, על יסוד הישובים החדשים ועל יסוד האוניברסיטאות ליהודים בארצות שונות", "תשפוך את רוחה על כל המוסדות הציוניים והלאומיים בארצות שונות, בהתאמה לתוקינתן ותנאיין", "תהיה לבת"סמך היותר גדולה בעיני ההמון העברי ובעיני הממשלה, אשר אליה יפנו בעניני היהודים", "החברה" כל ישראל חברים", הקונגרסים הציונים, כל הרכושים והקנינים הלאומיים שרכיבו עד כה היו להאקדמיה העברית כעין הקדמה, מדרגות הכנה והצירים המבשרים את בואה. על ידי הסנהדרין, אשר בין חבריה יימנו גדולי הרבנים, גדולי העסקנים הלאומיים וגדולי החכמים, בעלי דעות והשקפות שונות, יתחבר, יתאגדו ויתאחו כל בני ישראל שבמדינת שונות אשר לא כבה עוד בסתר לבם הזיק הלאומי האחרון, אחדות ההנהלה והשאיפה של האקדמיה תועיל הרבה להסיר מעט מעט את ההבדלים הנמרצים והחדים ביותר אשר בין היהודים של הארצות השונות ולקרב אותם אל הטר פוס העברי המקורי, שיהיה עשיר בצבעיו וגינה, עמוק בתכונתו ומאוחד בסגולותיו העיקריות".

זהו מעט מתרבה — מאשר תלה בריינין במאמרו ברעיון "הסנהדרין", מבלי אשר נתן לעצמו דין וחשבון, ואפילו מעט כן המעט, איך לקיים את הישר הזה בתוך הפיזור הגדול של השקפות ושל דעות ושל קנינים וענינים, כמו שהיה עוד המצב בזמן ההוא בתפוצות השונות ובגליות השונות של ישראל, גליות של חוץ וגליות של פנים: עבדות בתוך עבדות ועבדות בתוך חירות.

"הלוח", לוח היובל של "אחיאסף", שערך בריינין, היה מן המוצלחים במע"ד שיו בתוך הספרות העברית, ומעשי הע" ריכה שלו — המוצלח ביותר, הוא מצא כח בייחוד דרך של מוגיה נגה בין הישן ובין החדש, ונתן, בין השאר, גם דברים נאים, וביחוד הצליח לתת בתוך הספר אחדות מן המסות הנאות שלו. עם זאת הלוח נוסד העתון היומי "הצופה" בורשה, שמבחינה ספרותית עלה על שאר העתונים העבריים בגולה. בריינין הזמן לעתון הזה כאחד העוזרים הראשיים והשתתף בו בדברי פובליציסטיקה, וביחוד בדברי ספרות ובקורת, פעמים אחדות בשבוע, הוא השתתף עם זה גם ב"הזמן", שיצא בזמן ההוא בפטר" בורג פעמים בשבוע, וגם בעתון היומי באידיית "דער פריינד", שהתחיל לצאת באותו זמן בפטרבורג, לעיתים הדפיס דברים גם בכתבי עת אחרים. הפריטה שלו היתה בתקופה זו מרובה ב"הצופה" נתן בעיקר סקירות על ספרות כללית — בין השאר פרסם שם מאמרים בכמה המשכים על אַמרסון, על ויינינגר, ועוד, — ואלה היו על פי רוב דברים של "חטוף וכתוב, חטוף וחשוב", כמו שציין בריינין בעצמו ב"לוח" את מלאכת העתונאי (במאמרו על סוקולוב). ומהמאמרים שפרסם ב"הצופה" על הספרות העברית היו שנים, שלא היו רק ליומם בלבד, והם מאמרים היסטוריים ספרותיים: על א. א. קובנר ועל י. ב. לויןסון. אולם ב"הצופה", וביחוד בשנה הראשונה, נתגלה עוד כשרונו של בריינין בזהרה, אבל הוא הגיע מהר לידי עמידה, ולעין חדה נראתה עוד בזמן ההוא, וביחוד בשנה השניה של "הצופה", העיפות שלו. בתקופה זו פרסם בריינין ב"הצפירה" את מאמרו "הנביא", שבו פתח ברדי" ציבסקי את מאמרו על בריינין: "הנביא... הכל מחכים לנביא... כל הער לם עומד ומחפה לגאולה... לישובה... למלאה חדשה... כל הנביאים שקמו עד

המדינית הראשונה של הרצל היו גם מבשרים אחרים בספרות העברית, חוץ מבריינין, וילא צדקו אלה שראו אותו בזה כראשון, וכן היו גם סופרים עבריים אחרים, ואפילו מבני תקופתו של בריינין, שלכם הלך אחרי הרעיון של הדיבור העברי, ואפילו בגולה, ולא היה הוא בזה הראשון. אבל בריינין היה בין המכריזים הראשונים — אף כי גם כאן לא הראשון — על רעיון האוניברסיטה העברית, וב"לוח אחיאסף" לשנת תרס"ג, שערך, הביע, רעיונות על דבר יסוד סנהדרין, מעין אקדמיה עברית מיוחדת במינה, שלא תעסוק בשאלות מדעיות, אלא תעסוק בשאלות החיים של ישראל.

המאמר הזה הוא מן הטיפוסיים ביותר לבריינין, לדרך מחשבתו והבעתה, הוא לא ביקש "חשובות רבים", אלא במשך אחר ברק של רעיון ורצה לבשר דבר שיש בו מן הקסם של הצורה, של דרך הדיבור, ולא של דרך ההגיון. בריינין מקדים למאמר זה, כי המת' שבות שהוא נכון להציע, "תהיינה אפלי כמקדמות בעיני אנשים מתונים ומיושרים בים יתר מדי", אבל, כיון "שנצנצו במוחו אחרי התעמקן בחזיונות חיינו הנויים", ואחרי הרגישו הרגשה מוקדמת גם את אותם החיים של האומה העברית אשר באו עד משבר ומתבקשים להוולד", אין הוא בן חורין ואין הוא "רשאי לקבוע עמוק בלבבו, רק למען עשות נחת רוח לכל מיני הנחשלים, אשר אימת החופש מקלקלת בהם את חוש העתיד, את אותו החוש שהוא יתרון האדם החושב והמרגיש יחד ושהוא ממשיך את חוט היותו הרחובית עד סוף כל הדורות". יודע הוא, כי "הצעתו ליסוד סנהדרין בזמננו תהיה בעיני רבים כדמ' יון רחוק, כחלום מטושטש", אבל "דבר זה בעצמו מעורר בי חשק — אמר בריינין — להציע לפניך, קורא וכבד, את עמיתו בקויה ורשומיה החכלילים", והוא עם זה כבטוח, כי "יבוא יום, והוא לא ירחיקה", וחלומו יהיה למציאות".

וכן הוא מתחיל בהרצאת התכנית ומק' דים שוב. הקדמה היסטורית, כי "מעט אשר תחלה, זה כעשרים שנה, התנועה הלאומית בצורתה החדשה בישראל, נתעשר עולמנו בהרבה קנינים וערכים חמריים ורוחניים, די להזכיר את המושבות בא"י, התגברות ההכרה העברית, הקונגרסים, הביבליותיקה בירושלים, האוצר העברי, הקרן הלאומית, החדדים המתוקנים, חברות החלוץ, התחלה של אמנות עברית ושיטת עברית בעברית הנהוגה בכמה מקומות, כל זה מן הדברים הגלויים וידועים, ומרובים מהם השינויים הסמויים מן העינים הגסות. השינויים בדעות, ברגשות, בנשיות והר' גשות שעוד לא התלבשו במעשים, בצר רות וחזיונות מסוימים — השינויים האלה לא ייספרו מרוב בעולמנו העברי. השינויים שהיו דורשים לעתים מאות שנים תולכים ומתהוים עתה לעינינו במהירות הראויה לדור החשמל והראויה ל"עמא פיזוא" שהתעורר לתחיה", "המח' שבה העברית פוריה היא בעשרים הש' נים האחרונות במדה שלא היתה כמה זה דורות רבים, — — — כל שעה ושעה בחיינו עתה היא שעה מעוברת, שעת הרת שאיפות ומגמות, הפצים ומאויים לאין ספורות, אבל הפריה והרבייה של המחשבה העברית בימינו היא מעין הפריה והרבייה של השפנים, אף עוד יותר גרוע: של היתושים, כמותה של הפריה הזאת היא על תשבון איכותה, עולמנו עני הוא במחשבות גוד' לוח וכבירות, יפות היות, אבל עשיר הוא בניצנצות של המחשבה, בריסי רעיון נות ובאבק שרעפים", וכך יורדים אנו בלי הרף עם בריינין מן העושר הרב של הקנינים והערכים, ומן המחשבה הפוריה, המלאה שאיפות ומגמות, עד "להאבק הדק של המחשבה העברית", שיש בו ממידתם של תאליהח, שהוא הולך ומת' חלק ומתפוצץ לאבקקים עוד יותר דקים, וכל אטומי המחשבה האלה משר טטים ומרחפים פזורים ומפורדים בחלל עולמנו: תוהו ובוהו השואפים לגשמת יוצר".

וכל התוהו ובוהו הזה, שכאילו נוצר פתאום ברוח הפה, בא לשם כך כדי להכי ריו, כי "עת להתרכז ולהתאחד" — בעצם מעין ההכרזה של סמולנסקין בשעתו על "אחדות ישראל" — וכיון ש"כל המוסדות הציוניים אשר בקהר לוח הגולה, כל הפעולות הלאומיות של יהודי הארצות השונות וכל הרצונות הכבירים שיש להם עוד שליטה בעול' מנו המה כיום, באופן היותר טוב, זרים איש לרעהו, כאילו לא יכירין ולא ידעו

להצמיח גרעיניים יופי חדשים, להוליד אמנות חדשה", כי "את הרגשות החד' שים של האדם החדש, המבשר בואו, נוכל להביע רק בשפת הציון הנמרץ", ו"אנחנו, היהודים, הננו אותבים בכל את הקיצור והתמצית — עדה היא השפה העברית — ועל כן אנחנו נהיה הבוראים את הציון החדש, שפת העולם החדש, ההולך וצומח", "שפתו של האדם הבא תהיה מין שפה הנדסית, שפה מרוכזת ומצומצמת, אשר כל אחת ממלותיה תכיל בקרבה תמצית של שפעת רעיונות, והשפה המרוכזה והיותר גמרצה היתה ותהיה שפת האמן האמתי. האמנות העברית הבאה תהיה מעין "כתבי קודש" חדשים לכל העמים. האמנות מדברת אל הרגש בשפת הרגש, על כן היא מדברת אל כל האדם, אל כל האומות והלשונות ואל כל הדורות".

דברי חוץ וחלומות ודמיונות כאלה וכיוצא באלה — עתה באו ימים אחרים להאנושיות: עתה רגש היופי הולך וכו' בש את רגש האמונה בלבות בני האדם. עתה ניתן תפקיד חדש ליהדות להספיק את צרכי היופי, למלא את תביעות דמיון בו של דור המדע. לפני התבשלו בקרב העם העברי מושגי מוסר החדשים, עתה הולכים ומתבשלים בנו מושגי יופי חיים שים", וכך — ממלאים את ה"רשימות" של האמן העברי, והאמן העברי הרושם אותם מפי חברו ורבו — עליו כאילו הוטל לקיים את אשר הבטיח חברו.

טיפוסי הוא לבריינין, שגיבורו האמן יודע יותר להבטיח יפה משיועד האמן חברו לקיים יפה. כל עוד שהאמן הראשון, איש החוץ והחלומות היפים, מדבר ומטיף אנו נמשכים אליו ואל הסיפור בכללה וכשהוא פוסק מזה ומתחילים החיים של הגיבור השני, שעליו לכאורה להיות עיקר בסיפור, פוסקים גם ענינו והתעני' ינותו בו, והאמן הזה, השני, הוא במקצת העתקה גרועה מן הראשון ובמקצת צייר לאומי יהודי, שנולד בו הרעיון להג' שים את האידיאלים של העם העברי ולתת להם תואר ודמות, צבע וחיים, ולתכלית זו הוא "עסוק ביצירת ציורים אשר תכנס לקוח מחיי בני עמו בימי התחיה, בתקופת המכבים", ועל ידי כך הוא בא לידי התנגשות, קודם כל עם הסביבה היהודית המתבוללת שבמערב, ואחר כך עם הסביבה הנכרית והיהודית גם יחד, והוא נעשה דומה קצת לוורטר היהודי, כפי שתיאר אותו כעשר שנים קודם לכן המשורר הגרמנייהודי לוד' רויג יעקובובסקי בספרו המפורסם, וכך היינו רגילים לראות את בריינין, שידע יותר לבשר, להבטיח, לעורר תקווה, משידע לקיים, הוא עמד יותר לצד אלה שהיו מבטיחים מלצדם של אלה שהיו מקיימים, וגם אלה שראה אותם לפניו כמקיימים, הוא עמד לצדם כל עוד שהיו "מבטיחים", הוא בישר לנו, למשל, את בשורת שירתו של שאול טשרניחובסקי — ב"מכתב אל המול" בראש קובץ השירים הראשון שר טשרניחובסקי: "חזיונות ומנגינות", ספר א' (תרצ"ט), — והבשורה הזאת בוודאי טובה ויפה ומושכת את הלב אל המשורר בעל השירה החדשה; אבל הוא לא הקדיש אחר כך לשירתו של טשרני' חובסקי, אף כשהיא גדלה ועצמה מאד, שום מאמר בקורת הראוי לשמו, וכך לא הקדיש שום מאמר הראוי לשמו ליוצרים עברים אחרים מבני דורו — מאלה שהכי ניסו את החדש, שהוא אצפה לכאור רה לי ובישר אותו, וממהור, שבא אחריו (המאמר על שניאורי, שפרסם ב"התורן" השבועי, הוא כיוצא מן הכלל, והן אף הוא רחוק מאד, לפי תכנון וצורתו, מהיות מאמר "יצא טן הכלל"; ואת פרי שמן "הספיד" בריינין אחר מותו), ומאמר שהקדיש למנדלי מונ"ס — ב"הדור", שבה א' — היה מלא ציטטות מספרי מנדלי, ופרוות של בריינין, ובריינין רשם רשימות הרבה, שרטט הרבה שרטוטים של בני דורו ו"פני" דורה, וגם של הדור שקדם לו, שהוא זכיר עוד, או שידע אותו על פי סופרים וספרים, אבל על פי רוב לא מילא את השרטוטים הפורחיים בשר ועצם וקומה, ואף בעלי קודרת ומות גדולים, שהוא טיפל בהם, כגון: חיים שטיינל ומשה לצרוס בתקופה הראשונה שלו, והזמן שהן דוד ביימרק בתקופה האחרונה, עיטר רק עיטורים, קשר כתרים לראשם, וכמעט לא נגע בעצמותם.

וכך היה בריינין לפה לאידיאות ואיי דיאליים בעיקר כל עוד שהיו כערכי לאיים, כפורחים עדיין בארץ, לציונות

שקר כזה, שאדם עושה כנפשו ומחיר לעצמו מה שהוא אוסר איסור חמור על אחרים. הוא מקור לשקרים נפשיים אחרים. וכשחילל הסופר את עמו ומדבר ולא מרוחו ולבו, הרי הוא מחולל.

י.

ואחר כך בא בריינין לאמריקה — בשנת 1910 — ונתקבל שם, לפי סיפורים של אנשי המקום, כ„גסיך עברי“. בזמן הראשון לבואו מילא מעין תפקיד של פטרון לסופרים העברים הצעירים באמריקה והם הוציאו בעריכתו את מאסף השירים „סנונית“ (תרע"ע) והוא ניגש להוצאת שבועון עברי גדול — „הדרור“ — והגיע בו עד ט"ו גליונות. האכזבה היתה מהר גדולה משני הצדדים, ובריינין עזב את ארצות הברית שבאמריקה ויצא לקאנאדה וערך שם במשך ארבע שנים עתונים באידיש. בשנת 1916 שב בריינין לניו יורק והשתתף ב„התורן“ השבועי, שיצא בעריכתו. ב.ר.ק.ו.ב.י.ץ, ואח"כ בעריכתו, כשבו עון וכירחוק. „התורן“, גם כשבועון וגם כירחוק, ירד ממדרגתו היפה עם המסור לידי בריינין, והירחוק ביחוד היה מבחני נת העריכה ירוד לגמרי. בשנת 1917 הוציא בריינין על ידי הוצאת „אסף“ בניו יורק את הכרך הראשון מ„כתביו הנבחרים“ — ספורים, ציורים ורשימות — והוסיף הקדמה בשם „וידוי הנפש“, שבה שפך את לבו על גורל המבקר, שאין בידו, כבידי הוקרה הטבע, מכשירים וכלים מדויקים, לעבודתו, ועליו לדור למסתרי היצירה, וענין לו עם חושים ומשוררים, בעלי נפש רגישה מאד. הדברים לא היו חדשים, אבל עוד היה חן הכתיבה של בריינין עליהם, ואפשר שהם נכתבו קודם, והם — רשימות מספרו „בני דור“, שרשם אותן בזמנים שונים, גם הרבה מן הדברים שפרסם באותה תקופה ב„התורן“ השבועי, והם כתובים בטעם ובחן, עושים רושם כרשימות מספרו „הנ"ל, שנכתבו קודם, והם נבדלים מן הדברים, שפרסם שם וכתב אותם טמוך לפרסומם, בסופם של הוידוים נתן את הקטע מספר זכרונותיו, שרשם אותם בשנת 1905, והביע בו את יחסו אל הספרות העברית ואל קוראיה ואל הספרות האידית ואל קוראיה — והוסיף הערה, כי הדברים החמורים נגד האידית „נכתבו בשעת המלחמה הנמרצה עם אויבי השפה העברית, שהשליכו עליה שיקוצים בלי הרף, מני אז נשתנו דעתו והשקפתו על הספרות בלשון העם המדוברת, על סופריה בעלי הכשרונות ועל קוראיה“.

בשנת 1919 פרסם בריינין את החלק הראשון מספרו „חיי הרצל“ (הוצאת „אסף“, ניו יורק), ספר שבישר בריינין במשך ארבע עשרה שנה — מיום מותו של הרצל — את בואו. הספר נכתב „פרקים פרקים, דפיס דפיס, בזמנים שונים ובלתי רצופים“, כמו שמודיע בריינין בהקדמה לספרו, והדבר ניכר ומרגש בתוך הספר עצמו, שיש בו דפים ופרקים רעננים, ויש בו חזרות הרבה ודפים ופרקים שניכרים בהם סימנים של התרשלות ורישול. לא היה בידי בריינין להשיג בזמן ההוא את כל החומר שהיה דרוש לחיבור ביאוגרפיה זו, ולא היה כבר בידו השלטון לחיבורה, ודעות והשקפות שונות, מצדדים שונים, על חייו של המנהיג הגדול, והסופר בימי נעוריו באותו מספר בזו על יד זה, כאילו בערוביה, ואין יד מכריעה ושוקלת ומבררת. הרושם היה, כי ניטל השלטון מעטה, עט הסופרים, של בריינין, גם בספר זה, שהיה חלום החלומות של חייו, וגם במה שכתב ופרסם אחר כך בעברית — ביחוד ב„התורן“ החדשי, כמה מן הדברים שפרסם ב„התורן“ החדשי — ובמקצת גם ב„התורן“ השבועי — היו „נגילות ישנות“, שפרסם אותן עשרות שנים קודם לכן, בתקופת העלייה שלה, בכתב עת ובמאספים, והוא חזר והעלה אותן מבית הגנזים.

„התורן“ נסגר עם צאתו של בריינין לארץ ישראל וממנה לאמריקה בשנת 1926, ואחר כך לאפריקה הדרומית בשליחות של ההתישבות היהודית בבירוביג'ן. תוצאות נסיעה זו ידועות, ולא עכשיו השעה לדון בהן. בריינין פירש אחר כך מן הספרות העברית, או בנוסח אחר: היא פירשה ממנו, והוסיף לעבוד בעתונות האידית, והתקרב יותר ויותר אל אנשי האגף הקיצוני של „האידישיזם“.

הוא הוציא עוד שני כרכים מכתביו העבריים (ניו יורק תרצ"ג—תרצ"ו).

* ראה דברי בריינין בפתיחה ל„כתביו הנבחרים“ (הוצאת „אסף“, ניו יורק, תרע"ז) — מה שהביא שם מזה שרשם בספר הזכרונות שלו בשנת 1905.

שבהם אסף ביחוד את מאמרי הבקורת שלו והסקירות וההערות של סופרים ואישים, ובסידור המאמרים והדברים ניכרת החולשה הגדולה שלו — וביחוד בכרך השני — ואי השלטון שלו בפרי רוחו, לבררם כראוי ולתת להם את הסדר היאה. בהקדמה לכרך השני הוא מדבר על „השינוי שבא, במשך השנים, בדעתי תיו והשקפותיו על העולם הגדול בכלל ועל העולם העברי בפרט“, והוא מספר, ש„ברצונו היה לבוא הפעם אל הקהל העברי בהשקפתו החדשה מעקרונה, שנשתלשלה ובאה אליו כתוצאה וכמסקנה הכרחית מהמהפכה העיקרית בחיי העמים“, אלא שאי אפשר לו למלאות חפצו זה, קודם שנדפסו רוב כתביו הראשונים, ושוב הוא מדבר על „השקפתו החדשה על חיי בני עמנו ועל התרבות העברית“ ומדגיש כי „תהומות עמוקים מבדילים כיום בינו ובין רובם של הסופרים העברים, והוא מתנצל שהוא מפרסם דברים על סופרים ואמנים, שאילו היה כותב כיום על-אודותיהם היה כותב עליהם אחרת לגמרי, כי „השינויים שבאו במרוצת השנים בדעותיו, השקפותיו ורגשותיו בכלל שינו גם את השקפותיו על האנשים האלה“, והוא כמבקש זכות לכתביו העבריים האלה, שהוא מפרסם, ולעצמו, שהוא בא בשעתו „בתביעות גדולות יתר מדי“ לספרות העברית, ובין המכשולים הרבים שמצא על דרכו בספרותנו הם „יסודי רוחו, שהיה סובל מהתנגשותו עם הצנזורה ברוסיה הצארית“.

לשם מה ולשם מי באה התנצלות מעין זו ובקשה לנשיאות-חן כזו — לא קשה אולי לנחש. לא נחפה על זה גם עכשיו, כשארונו כאילו עוד מוטל לפנינו, אבל לא נסקל את ארונו, ועל הטוב שבו — יזכר שמו.